

**Бојан Симић, *Милан Стојадиновић и Италија: између дипломатије и пропаганде*,
Институт за новију историју Србије, Београд,
2019, 287 стр.**

На палети личности које су својим деловањем обликовале политичке и опште друштвене токове у Краљевини Југославији веома је тешко пронаћи актера чији се лик и дело данас у јавности у тој мери супротстављено тумачи попут Милана Стојадиновића. Његови поштоваоци истичу да је овај политичар био финансијски стручњак, реформатор, спасилац ситнопоседника, велики државник, саветник аргентинског председника Хуана Перона. Супротни табор види у њему корупционаша, човека ниског морала, послушника Бенита Мусолинија и Адолфа Хитлера, фашисту, сарадника Анте Павелића и Управе државне безбедности.

У овом мору поједностављених и идеолошки обојених интерпретација појавила се студија која, поштујући основни постулат историјске науке *sine ira et studio*, расветљава један од најосетљивијих сегмената у политичкој каријери Милана Стојадиновића. Књига *Милан Стојадиновић и Италија: између дипломатије и пропаганде* долази из пера једног од најбољих познаваоца лика и дела овог политичара. Колега Бојан Симић

већ више од деценију свога рада посветио је Милану Стојадиновићу. Аутор је две монографије и преко двадесет радова на ову тему.

Овом приликом у истраживачком фокусу колеге Симића нашао се однос Милана Стојадиновића и фашистичке Италије. Монографија је структурирана по тематско-хронолошком принципу и састоји се од предговора, једанаест поглавља, резимеа и прилога.

Садржај поглавља које отвара публикацију под насловом „Милан Стојадиновић – скица за биографију” уверава нас да је ово дело научника који суверено влада темом. Аутор у жељи да пружи што ширу контекстуализацију предмета истраживања упознаје нас са најважнијим сегментима биографије Милана Стојадиновића. У школовању и усавршавању у највећим европским метрополама колега Симић види темељ који је обезбедио успех Стојадиновићу на многим пољима. Преостали део поглавља посвећен је праћењу политичке каријере у Краљевини СХС/Југославији, свргавању са власти, боравку на Маури-

цијусу и послератним годинама у Аргентини.

Централни део публикације отвара поглавље „Од формирања Стојадиновићеве владе до Мусолинијевог говора у Милану новембра 1936“. Као кључне елементе који су у овом периоду утицали да се створе услови за отопљавање односа између ове две земље, аутор наводи с једне стране припреме Италије за рат на афричком континенту и с друге сагласности политичког врха Југославије да је један од најважнијих сегмената спољне политике постизање споразума са Мусолинијем. Анализирајући изворе италијанске провенијенције, колега Симић дошао је до закључка да је дипломатија ове земље Стојадиновића перципирала као германофила и да је оваква његова оријентација оцењивана као позитивна, што га је позиционирало као пожељног сарадника. Ни новопостављени председник владе није мировао. Стојадиновићев човек од поверења новинар Милан Јовановић Стојимировић добио је задатак 1935. године да напише извештај о својим утисцима током боравка у Италији.

Након овог почетног обостраног сондирања терена повучени су и конкретни званични кораци, који су указивали да би ове две земље у блиској будућности могле да нађу заједнички језик. Италија је релаксирала

политички врх Југославије изјавом да не осећа никакве формалне обавезе по питању Хабзбурга. Начело југословенске апсолутне неутралности током кризе у Етиопији био је, према наводима аутора, главни замајац отопљавању односа. Од овог периода италијанско-југословенски односи се побољшавају, уз повремене трзавице проузроковане негативним односом југословенске штампе према Италији и пуштањем из затвора кључних људи усташке организације Анте Павелића и Еугена Дида Кватерника. Именовање грофа Галеаца Ћана за министра иностраних послова, интерес Немачке да се ове две земље приближе и Мусолинијев говор 1. новембра 1936, колега Симић види као догађаје који су добар ослонац за постизање споразума.

Након дугих и напорних разговора који су вођени од јануара до марта 1937. године (поглавље „Београдски споразум из марта 1937 – преговори, потписивање, значај, реакција“), потписан је споразум између Италије и Југославије. Аутор је сагласан са другим истраживачима који су анализирали одредбе овог споразума и закључили да су оне више ишле у корист Југославије. Колега Симић указује да је прави значај споразума био у плановима за будућност, али и на чињеницу да је његово имплементирање

зависило искључиво од добре воље Италије. На овај начин југословенски режим је обавезан да одржава добре односе с Италијом. Колега Симић указује како су поводом овог споразума реаговале дипломатије појединих држава и какав је одјек то имало у штампи. У овом периоду успостављено је и пријатељство између грофа Ћана и Стојадиновића, које ће, како закључује аутор, превазићи убицајене дипломатске односе.

Као што и сам наслов наговештава „Од Београда до Рима (април 1937 – децембар 1937)“, ово поглавље је посвећено периоду од потписивања споразума до одласка Стојадиновића у званичну посету Италији. Овај период карактерише успостављање тесне сарадње између Стојадиновића и грофа Ћана. Она се развила у тој мери да су наведени политичари међусобно информисали један другог шта ће говорити током сусрета са делегацијама и представницима других држава. Аутор указује и да је италијанска дипломатија са великом пажњом пратила посете високих државника нацистичке Немачке Хермана Геринга и Константина фон Нојрата Југославији. Централна тема овог поглавља јесте бура која је избила око ратификације конкордата у лето 1937. године. Италијански посланик у Београду известио је Рим да се може сматрати да је Стојадиновић из

целокупне кризе изашао као победник јер је својим вештим маневрима гласање одложио за период када се ситуација буде смирила. Већ током августа Индели је поновном проценом демантовао своје претходне оцене и констатовао да председник југословенске владе неће успети да исплива тако брзо из проблема у који је ушао сукобом са Српском православном црквом.

Посета Милана Стојадиновића Италији у децембру 1937. тема је истоименог поглавља. Аутор истиче да су обе стране његов долазак чекале са нестрпљењем. Централни део посете представљају разговори између Стојадиновића и Мусолинија. Овом приликом кључне теме биле су односи са Великом Британијом, Француском и државама Средње Европе. Колега Симић закључује да је Стојадиновић током разговора, желећи да остави што снажнији утисак, подилазио фашистичком вођи.

У првој половини 1938 (поглавље „Од Рима до Венеције (прва половина 1938)“) настањена је сарадња грофа Ћана и Милана Стојадиновића. Италијански партнери добили су исцрпан извештај од Стојадиновића на тему како је протекла његова посета Немачкој. Две дипломатије размењивале су поверљиве документе попут разговора између Едуарда Бенеша и извесног француског посланика и копије грчко-турске

војне конвенције. Јачање Немачке и аншлус били су проблеми који су изазивали обострану забринутост. Сарадња Италије и Југославије у овом периоду није се само испољавала на политичком плану. Београђани су током 1938. видели изложбу „Италијански портрет кроз векове“, на којој су била заступљена и дела највећих ренесансних мајстора попут Микеланђела и Донатела. Како закључује аутор, спремност да овако вредно културно благо напусти Италију својеврсни је показатељ значаја који је фашистички режим придавао односима са Београдом.

Аутор у поглављу „Приватна посета Италији јуна 1938“ указује да је овом приликом Стојадиновићев пут у Венецију имао само формално приватни карактер. Ову своју тезу потврђује анализом службене белешке коју је саставио гроф Ћано. Прави разлог посете било је настојање југословенског председника владе да синхронизује своју међународну политику с Италијом. Тема разговора били су југословенско-мађарски односи, Балканска антанта, Немачка, Велика Британија итд.

Посредовање Италије у циљу приближавања Југославије и Мађарске, посета југословенских студената овој земљи, криза око Чехословачке и парламентарни избори за југословенску скупштину теме су поглавља „Од Венеције до Београда (друга

половина 1938)“. Истакли бисмо пример посете београдских студената Италији, која на микро-примеру показује како су најмлађи чланови ЈРЗ били спремни да прате спољнополитички курс који је диктирао њихов „вођа“. Домаћини су се потрудили да својим гостима организују серију предавања како би се упознали са организацијом фашистичке странке и студентске омладине. Београдски студенти одлучили су да пропусте указану прилику и да време проведу у туристичком обиласку Рима.

У деветом поглављу колега Симић анализира посету министра спољних послова Италије и пад Милана Стојадиновића. Генерални утисак грофа Ћана након посете био је да југословенски народ услед бојазни због опасности од нацистичке Немачке тежи да успостави што приснији однос с Италијом. Овде је неопходно истаћи да колега Симић руши један од стереотипа о Милану Стојадиновићу, који је често коришћен као аргумент приликом доказивања да је овај политичар био профашистички настројен. Омладинска организација ЈРЗ имала је на располагању само 210 униформи намењених омладинцима. Оне су биле више у функцији да задиве уваженог госта, а не стварања југословенског пандама фашистичких „црних кошуља“. Аутор одбацује тезу да је посета грофа Ћана као последи-

цу имала уклањање Стојадиновића са власти и указује да је та одлука донета раније.

Одласком са власти не престаје интересовање Италије за Стојадиновићем, на шта нам аутор скреће пажњу у поглављу „Италијанска дипломатија и Милан Стојадиновић (1939–1941)”. Званични Рим је оштро реаговао поводом хапшења 1940. и предавања Британцима у марту 1941. године. Колега Симић овакав однос Италије описује као још један доказ да је фашистички режим у овом југословенском политичару видео „човека са којим ће најефикасније остварити своје циљеве у југоисточној Европи”.

Аутор је кроз целокупну књигу анализирао писање италијанске штампе на различите теме, чиме је читаоцима обезбедио још једну перспективу предмета истраживања. Последње поглавље посветио је теми перцепције личности Милана Стојадиновића у једном од најутицајнијих дневних листова *La Stampa*. Овај југословенски политичар пропагиран је кроз дневне листове у тотално позитивном светлу, а храброст, промишљеност, енергичност и ге-

нерална способност истицане су као његове главне особине.

Основна вредност ове књиге представља чињеницу да је аутор подједнако користио изворе из југословенских и италијанских архива. Односи Југославије и Италије анализирали су на више нивоа. Први и најважнији представља онај на самом врху који се одвијао између кључних људи ове две државе. Подједнако важна, чини нам се, јесте анализа деловања италијанског посланства у Београду. Овом публикацијом на научни начин додатно је отворена тема историје приватног односа између Ћана и Стојадиновића. Чињеница да је аутор експерт и за област историје пропаганде, резултирала је квалитетном анализом италијанске и југословенске штампе и обезбедила читаоцу још један угао посматрања. Сигурни смо да ће професионалним истраживачима ова књига представљати полазну тачку на путу спознавања лика и дела Милана Стојадиновића и италијанско-југословенских односа.

Др Раде Ристановић